

Balázs Nóra

A JÓ SZÖVEG KITÁGÍTJA A LELKET

Beszélgetés Albert Csillával, a Kolozsvári Állami Magyar Színház színésznőjével

2003-ban végeztél Kolozsváron a színművészeti szakon. Mi volt számodra ennek az időszaknak a legpozitívabb és mi a legnegatívabb tanulsága?

Minden évnek megvolt a saját örülete. Mint minden lelkes főiskolásnak, nekem is volt egy erős elképzelésem arról, hogy milyen a színi. Aztán első év végére rájöttem, hogy nem olyan. Másodéven volt egy időszak, amikor úgy éreztem, abbahagyom, mert nem nekem való. Amikor az ember vergődik, keresi a hangját, önmagát, akkor megfogalmazódik ez a mondat, de aztán úgysem mész el, beállsz ügyesen a járomba és csinálod. Harmadév végére már nagyon szerettem, megéreztem az ízét. Negyedéven meg jött a probléma, hogy vajon le tudok-e szerződni.

A tematikusan felépített kurzusokat nagyon szerettem. Harmadéven kezdtünk maszkokkal foglalkozni, utána abból írtam az államvizsgámat is. Ez a kurzus szépen alakította a testemhez való viszonyomat, a hangomat is megtaláltam bizonyos helyzetekben, aminek nagyon örültem. Mai napig is kapaszkodom az akkor tanultakba.

Első éven még Boér Ferenc tanított, érdekes volt megfigyelni, hogyan reagálok az általa képviselt szigorra. Utána Dimény Áron kezdett tanítani, vele teljesen más volt. Sokat olvastunk, például Hamvást, és sok idő telt el azzal, hogy csak beszélgettünk.

Kiktől tanultál a legtöbbet? Voltak-e a mestereid?

Árontól nagyon sokat tanultam. Őt majd akkor fogom mesteremnek nevezni, amikor már rég letettem a pályát, csak visszagondolok az életemre, és jól lemesterezem. De addig még együtt kell dolgoznunk, nem merem a hiúságát ennyire megkenni, de meghatározó volt számomra az, ahogyan ő gondolkodott a színházról.

Milyennek látod a jelenlegi erdélyi színészképzést?

Nem igazán látok bele. Más világ van, más generációk, másképp kell tanítani. Nem tudom, mennyire tudnak flexibilisek lenni azok a tanárok, akik már húsz éve tanítanak. Butaság lenne azt gondolni, hogy amikor én kikerültem a főiskoláról, ügyesebb voltam, többet tudtam, alázatosabb voltam, vagy bármi ilyesmi. Mindenki egyformán csetlik-botlik a pályája kezdetén. És bizony éveken keresztül csak a lelkesedés visz előre, nem a nagy tudás.

Az egyetem elvégzése után azonnal a kolozsvári színházhoz kerültél, ahol eleinte néhány évadon keresztül csak kisebb szerepeket kaptál. Milyen volt számodra ez az időszak?

Ekkor voltam például kisegér... Az olyan jó volt. Az történt, hogy elvégeztem a főisko-

lát és megkaptam a nagybetűs Szerepet. És akkorát buktam vele, amekkorát illik. Én legalábbis így éreztem. A *Jacques, vagy a behódolás*ban Roberte szerepéről van szó. Nagyon szerettem, de túl zöldfülű voltam hozzá. Ennek a bukásnak meglett a következménye. Volt olyan évad, amikor csak felolvasószínházban játszottam, vagy csak nagyon kicsi szerepeket kaptam.

Nagyon rosszul éltem meg ezt az időszakot. Ahányszor kitétték a szereposztást, ott volt a gyomromban az a félelem, amikor tudod, hogy nem leszel benne, de reménykedsz, hogy hátha mégis. Éreztem, hogy ez így nem jó, és dolgozott bennem valami energia, amit nem tudtam máshol kiengedni. Kitárhíthattam nyolcszor a házat, úgyse az jött ki.

Ekkor történt, hogy Visky András felhívott, hogy olvassam fel neki a *Megöltem az anyámat* című darabját. Ő akkor még írta a darabot, és vissza akarta hallgatni. Teljesen hátba vágott az a szöveg, azonnal mondtam, hogy szeretném megcsinálni. Láttam rajta, hogy persze, szeretné, de ez nem így megy. Nem azért, mintha nem adná áldását erre a munkára, de nem így működtek a dolgok.

Igen ám, csak engem nem hagyott nyugodni a szöveg. Volt olyan, hogy éjjel ültem s jöttek a gondolatok, hogy hogyan kellene egy-egy jelenetet megcsinálni – ezeket leírtam, lerajzoltam. Nyilván nem volt olyan sok mindenrel lefoglalva az agyam. Áronnal el is kezdtünk beszélgetni a szövegről, de csak úgy, hogy ebből nem lesz előadás, legfeljebb majd felvassuk valahol. És egyszer csak azon kaptam magam, hogy már megcsináltattam az asztalt édesapámmal, ami az előadásba kellett. Amikor már ennyire el akarta mondani magát a szöveg rajtam keresztül, nem volt visszaút. Fel kellett vállalni, hogy nem lehet megbújni a rendező mögé. Szembe kellett néznem azzal, hogy mostantól én vagyok a felelős a munkámért.

Volt-e még ilyen érzésed más szövegekkel? Mitől, hogyan jönnek létre benned ezek a találkozások?

Volt még ilyen szerepem. Például az *Alkoholisták*ban nagyon szabadnak éreztem magam – az is András-szöveg, úgy látszik, én jól rezonálok ezekre a szövegekre. Azt éreztem, hogy jól telik a szereplővel az időm. Vagy a *Verespatak*ban volt egy nagyon egyszerű kicsi monológom. Románul kellett mondani pedig, nagyon félttem tőle, nem is értettem, hogy miért adják ide nekem, akkor még elég rosszul beszéltem románul. Egyszer csak eljön az a pillanat, amikor már rég széttépnéd és otthagynád a szöveget – és utána megérezed, ahogy a hideg átfut tőle a hátadon. Azt az érzést kell gyorsan kihasználni, azon kell elindulni.

Az említett Megöltem az anyámat című Visky András-drámát 2011-ben mutattátok be. Ezt az előadást te rendezted és játszottad, külső szem nélkül, csak a saját elképzeléseidre hagyatkozva dolgoztál. Mit tanultál ebből a munkafolyamatból?

Nem voltam egészen egyedül. Dimény Áron egyrészt azért került be a folyamatba, mert kellett még egy szereplő, másrészt meg rá mertem bízni ezt a titkomat. Tudtam, hogy nem lesajnálóan fog reagálni, hanem megérti a vágyakozásomat az előadás iránt. Eleinte úgy dolgoztunk, hogy ő csak kint ült, nem jött be a jelenetekbe. Elég nehéz is volt neki később bekerülnie.

A tanulság pedig az volt, hogy megéri. Megéri az összes várakozás, amikor egyedül ülök a büfében és arra várok, hogy Áronnak vajon lesz-e ideje jönni, megéri ülni a szöveggel napokon keresztül s gondolkodni, hogy mit lehetne kitalálni hozzá. Két évbe telt, amíg meglett, de minden része megérte. Ilyen még egy nem lesz. Pedig úgy tettem le, hogy majd jön a következő, de nem jön. Soha nem fogok már Ludason úgy átmenni, hogy ne mondjam el, hogy *nem szeretem Ludast, Csipesz is utálja* – egyetlen ilyen szerelem van az életben.

Tervezel folytatást?

Van egy következő projektem, de abban akkor lennék szabad, ha az érzést, a jelene-

tek megtalálásának a módját nem mérném a *Megöltem*hez.

Ismét András hívott fel, hogy felolvasnám-e az egyik darabját, a *Pornót* Budapesten. Természetesen elvállaltam, ez is nagyon jó darab, András nagyon jó női szerepeket tud írni. Kitaláltuk, hogy mi lenne, ha nemcsak felolvasás lenne, hanem lenne egy nagybőgő is a térben, és Attila (Antal Attila, nagybőgős, a Kolozsvári Magyar Opera tagja – szerk. megj.) írna összekötő zenét a jelenetekhez. Nagyon jól sikerült a zene, szépen működik a szöveggel együtt. Lett belőle egy kész előadás, egy kincs, amit megéri kicsit még csiszolgatni. Most ezen dolgozunk, a bemutató októberben lesz Szatmáron.

Én először 2007-ben a Ványa bácsiban figyeltem fel rád, ezt követte a Suttogások és sikolyok, és a Megöltem az anyámat, majd 2014-ben az UNITER-jelölés a Viktor, avagy a gyermekuralomért. Hogyan élted meg ezt a – teljesen megérdemelt – reflektorfénybe kerülést?

Şerban volt az első olyan rendező, olyan nagy-nagy név, aki észrevett. Nem osztott rám nagy szerepet, de ugyanabban az évben, amikor a Dadát kaptam a *Ványában*, elvitt New Yorkba és csináltunk egy előadást úgy, hogy egyedül én voltam ott a társulatból. Elhívott egy workshopra is, Bukarestben játszottam nála, utána asszisztense voltam egy másik workshopon – egyszóval felfigyelt rám. Ez nem egy romantikus pozitív élmény volt, elég rendszeren „használt”. Kegyetlenül a szemembe mondta: figyelj ide, veled az a probléma, hogy nem vagy elég erős. Nem simogatta a hátamat, hanem jól hátba vert. És semmi perc alatt lehülyézett a másik előtt. Nem lelkizett amiatt, mert ő ismer, és mondjuk háromszor dolgoztam vele, s ezért kedves lesz – ilyen nála nincs. De ez a megelőlegezett bizalom nekem szárnyakat adott. Ő meglátott valamit a szürke kisegérben, amitől utána már én is azt gondoltam, nincs lehetetlen.

Mit tanultál tőle? Hogyan vezeti a színészt Şerban?

A magyar színházi gondolkodásban ott az állandó miért. Folyton meg akarjuk érteni a dolgokat. Şerban ezt nagyon szépen ki tudja irtani az emberből: ne akard megérteni, csak csináld. Ha azt mondják, hogy rakd át az asztalt oda, akkor rakd át. És higgy abban, hogy a tested majd visszaadja a megfelelő érzést. Fordítva dolgozik, mint ahogy mi megszoktuk.

Tőle tanultam azt is, hogy ezer dolgot ki kell próbálni. Azzal együtt, hogy tudod, le fognak szidni, mert nem jó. Mégis csináld, mert színészként azalatt a négy, vagy akárhány óra próba alatt csak ennyi a dolgod. Ne agyalj, ne filozofálj, ne döglődj, lázadj, ne zsummogj – azt az időt munkára kell használni. Ő is így dolgozik, nem megy a vécére, nem eszik, nem csinál semmi mást próba közben. És ugyan- ezt elvárja a színészekről is.

A Ványa bácsiban 2007-ben eredetileg Szonyára castingoltál, mégis Marina, a dada szerepét kaptad meg. Néhány év múlva, 2014-ben Pethő Anikót helyettesítve eljátszhattad Szonyát is. Meséj erről az útról!

Az előadás nyolc évéből hetet voltam Dada, egyet Szonya. Most meg reménykedem, hogy mindkettőt vihetem tovább. Nagyon szép pillanat volt, amikor rádöbentem arra, hogy ha Szonya megöregszik, ő is Dada lesz. Onnan kezdve megváltozott a hozzáállásom a Dadához. A színházban ez is egy csoda: lejátszod ma a *Ványát*, és a holnapi előadásban már benne lesz a mai tapasztalatod is, az, amit megtaláltál, vagy éppen elveszítettél. Mindig egy kicsit nő benned a szerep. Nem tudom, hogy ebből a néző mennyit lát. De nem hiába mondják, hogy a tizedik előadásra érik meg egy bemutató.

Mivel a legnehezebb megküzdnie egy színésznek?

Az előlőről kezdés az igazán nehéz. Amikor leteszél egy bemutatót, amiről érzed, hogy jól sikerült, valami történt, visszajelzések is jöttek, s rá egy-két hétre már kezdesz egy újat. Azt hinnéd, hogy valahonnan kezded, közben nem, ugyanúgy a semmiből indulsz. A folya-

matos visszaállás a startvonalhoz megviseli a testet-lelket. Ha nem állsz vissza ugyanolyan lelkesedéssel, magaddal tolsz ki. De nem mindig sikerül, akkor meg lelkiismeret-furdalásod van, hogy igen, mert te már előítéletekkel jöttél...

Mindig úgy kerülsz bele egy előadásba, mint egy gyerek. Mindig az a legfontosabb, amin éppen dolgozol. Ezzel a hozzáállással, tisztasággal lehet csinálni. Persze aztán utólag néha kiderül, hogy na, ez is hiába volt. Van, ami nem tapad meg benned, vagy egyszer csak már nem emlékszel rá.

Emellett nehéz nem elveszíteni a hitet, amikor nem dolgozol. Ezek az időszakok nagyon próbára teszik a lelkemet. Azon dolgozom, hogyan ne adjak egyből teret a bizonytalanságaimnak. A kérdések egyfolytában kopogtatnak, ami „de”-vel kezdődik, az sosem jó.

A Julius Caesar volt a Gianni Schicchi és a Viktor, avagy a gyermekuralom után a harmadik munkád Silviu Purcăretével. Három tel-

jesen különböző műfajú előadásról beszélünk – milyen volt veled találkozni ezekben a munkafolyamatokban?

A három közül a *Schicchi* meg a *Viktor* állt a legtávolabb egymástól. Amikor a *Schicchit* próbáltuk, nagyon messze voltunk a rendezőtől, volt közöttünk egy zenekar is. Nem éreztem a közelségét. Utána jött a *Viktor*, amikor viszont nagyon közel kerültünk egymáshoz, fizikailag is, mert a stúdiótérben össze voltunk zárva, ráadásul a szöveggel is meg kellett harcolni. A *Schicchinél* már tudtuk a dalokat, csak fel kellett tenni az egészet a színpadra. A *Viktornál* fordítottunk minden szót románra, Purcărete nézte közben a franciát is – nagyon kemény filológiai megmérettetés volt. Valakinek nemrég odaadtam a Viktor-példányomat, belenéztem, rengeteg szöveget összevagtunk, átkomponáltuk meg vissza, párbeszéd-ből monológ lett...

Nyilván, ő ugyanaz az ember volt, csak így jobban lehetett látni, hogy hogyan gondolko-

Albert Csilla. Fotó: Biró István

dik, hogyan keres. A *Schicchiben* nem éreztem ezt a keresést, ott inkább csak képeket rakott fel, magabiztosabb volt. A *Viktorban* láttam, ő is ugyanúgy kínlódik, mint mi, és ebben az esetlenségében nagyon megszerettem.

A *Julius Caesar* már megint nagyszínpad volt, újra egy teljesen más műfaj. Itt Purcärete mintha próbált volna minél távolabb kerülni attól, amit éppen csinált. Ő igazi képzőművész, csak az anyag, amit használ, nem fa, vagy festék, hanem a színész. A színészekből épít, ahhoz meg a nagyszínpadon el kell távolodni. Az elején az első sorban ült, aztán egyre hátrébb került. Néha felbotorkált a lépcsőn, leült, hogy kicsit átbeszéljük a jelenetet, de utána megint lement.

Színészként hogyan találtad meg a helyed ebben a nagy egészben? Mibe tudsz ilyenkor kapaszkodni?

Purcärete néha pontosan megmondja, mit csinálj, máskor meg csak úgy elejt egy-egy mondatot, amit nem értesz, csak kapkodsz levegő után, hogy vajon ezzel mit akart mondani. Aztán valamibe belekezdész. Ő figyel mindenkire, nem lehet elsiklani, még ha háttul állsz is, pontosan tudja, mit csinálsz. Nagyon biztonságos kocsis. Befogja a színészeket és figyel, hogy melyik mennyire húz. Azt szeretem benne, hogy meghagyja a szabadságot is. Egy ugródeszkát ad a kezébe, de azt neked kell felszerelned, ahogy neked jó, fürdőruhát is vegyél, aztán ő majd megmondja, mikor ugorj. Nem udvariaskodik, ha azt mondja, nem jó, hozod a következő ötletet. Nála nem működik az a módszer, hogy királykisasszonyka módon várod, hogy a rendező megmondja, mit kell tenned. Az a jó, ha mész, akarsz és teszel azért, hogy az utad ki legyen köveze. Ne nyugodj bele, hogy csak ennyi.

A pályámról azok a rossz élményeim, amikor belenyugodtam. Amikor azt mondtam, hogy ha a rendező ennyit akar, akkor ennyi lesz. Hiába akarom meggyőzni a rendezőt, ha nem beszélünk egy nyelvet. Rossz, ha a rendező nem segít az irányban, csak levágja az új ötleteidet.

Hogyan készülsz egy szerepre?

Próbálok semmilyen körülmények között nem elveszíteni a játékedvemet. Nagyon sokat segít, ha érzem, hogy a helyén van a testem meg a hangom. Ezért gyakran járok énekórákra. Nem azért, mert operákat akarnék énekelni, hanem tudatosan kondiban tartom a hangszálaimat.

Amikor már tudok egy konkrét szerepre készülni, a lehető legtárgyilagosabban, leghidegebben megtanulom a szöveget. Szoktam bejárni csak úgy magamra és kipróbálok hatszázféleképpen, kísérletező módon, ami éppen eszembe jut. Szeretek magamban is dolgozni, nem csak a kollégákkal.

Vannak olyan szerepek, amelyeknek mindig úgy megőrülök, ha újra játszhatom, egyfajta menekülésként élem meg őket. Ilyen volt az *Óz, a nagy varázslóból* Dorka. Minden alkalommal hálás voltam azért, hogy őt játszhattam. Vagy ilyen a *Fejtől s lábtól* felolvasás is, bármilyen kis dolognak tűnik. Vagy a *Viktorból* Eszter, igazi ünnep, amikor van, alig várom már, hogy jöjjön. Ezekből a szerepekből tudok valami tisztító energiát csapolni, jó érzés találok velük.

Nemrég olvastam egy színésznővel készült interjúban, hogy szerinte a színészi pálya legnagyobb veszélye a perspektíva hiánya. Az, hogy egy jól sikerült előadás még nem biztosíték a következő szerepre. Te nagyon sűrű évadokon vagy túl, fontos szerepekkel és sok beugrással. Hogy érzed, mi következik most?

Most megint kicsit stagnálok. Ha elfogadjuk, hogy korábban felfutottam a lépcsőn, akkor most épp az emeletek között vagyok. Lehet, hogy kell ez. Nyilván arra vágnék, hogy felfuthassak egyből a tizedikig. Nem is olyan régen, úgy egy évvel ezelőtt elkezdtem gondolkodni, hogy a pályán belül kellene kicsit változtatnom. El kellene menni nyugatabbra tanulni még, akár rendezést is, vagy bármilyen mást, ami nem színészet.

De aztán rájöttem, az a problémám, hogy ebben a rendszerben, amiben dolgozunk és élünk, a szerepek nagyon le vannak osztva.

Van színész és van rendező – én valami mást keresek. Ha van egy következő emelet, akkor az az összművészet legyen. Ahol színészként lehet rendezni, vagy úgy csinálni előadást, hogy nem az alkalmazott színész státusban vagyok. Kicsit többre vágyom, ez az igazság.

Dolgoztál devised theatre módszerrel készült független színházi előadásokban (a Sinkó Ferenc által 2011-ben az Ecsetgyárban rendezett Dívák), a kolozsvári színházban pedig a szintén Sinkó Ferenc rendezte #hattyúdalban, amely közösségi alkotásként készült. Hol látod ma a terét az ilyen típusú munkáknak?

Nagyon őszintén, még nem látok erre teret. De körülbelül annyira lehet tőlem, mint az utcasarok, közvetlenül a sarok mögött van, csak még nem látszik. Ha engem keresnek meg ilyen projektekkal, biztosan ugrok, mert azt érzem, erre kell nyitni. Magunkat arra kapacitálnám, hogy vonatkoztassunk el a nyelvtől. Ne számítson, hogy a román színész csak románul, a magyar színész csak magyarul tud. Súroljuk meg egy kicsit ezeket a határokat. Sokszor be vagyunk záródva. Keresgélésben a román színházi közeg mintha kicsit előbbre tartana nálunk. Lehet, hogy ennek a fajta színháznak nincs még akkora közönsége, vagy szakmai szempontból sincs akkora kíváncsiság iránta, de alkotói ingereket ez a közösségi színház tud nyújtani.

Állandóan pörögsz, egy évadban négy-öt új előadásban játszol, emellett felolvasószínházat, gyűjtést szervezel, közösségi projekteken veszel részt – mit teszel, ha veszítesz a lendületből?

Még soha nem fáradtam el annyira, hogy ez kiderüljön. Csak azt tudom, hogy ha nincs meg bennem ez az energia, akkor egyáltalán nem vagyok jól. Kell a pörgés, meg kell keresnem azokat a járatokat, ahol lehet szaladgálni, erre szükségem van, olyan fontos, mint az, hogy egyek. Ha lelassulok, akkor lelassul az agyam, a testem, akkor már nem én vagyok. Nagy szükségem van arra, hogy szükség legyen rám.

Mi az, amit – színházban vagy azon kívül – még mindenképpen szívesen kipróbálnál?

Az Urbán András-féle színház megpiskálta a fantáziámat és eddig nagyon keveset tapasztaltam belőle. Egy előadás erejéig (*Ivanovék karácsonya* – szerk. megj.) ismerkedtem vele, tetszett is. De kíváncsi lennék, hogy egy olyan előadásban, ahol nem drámai szöveget állít színpadra, hanem a színészei életéből dolgozik, mennyire tudnám megnyitni a lelkemet. A vallás nála például mindig nagy kérdés, én meg elég vallásos ember vagyok.

Ugyanakkor vonz a zene, pedig mindig botfűlűnek és fals hangúnak tartottam magam. De ez sem hagy nyugodni – talán van bennem olyan hang is, ami még nem jött ki. Érdekelne, hogy ki tudnám-e nyitni ezt a szelencét.

Meg nem hagy nyugodni az sem, ami elindult bennem az Én is szeretnék játszani

Albert Csilla a Megöltem az anyámat c. előadásban, Csípeszként. Fotó: Biró István

közösségi projekt kapcsán (az Életfa Családsegítő Egyesület által kezdeményezett programsorozat fogyatékkal élők számára szervez integrált játszóházat Kolozsváron, Albert Csilla a program nagykövete – szerk. megj.). Jó lenne fogyatékkal élőkkel együtt játszani színpadon. Vagy célirányosan nekik játszani egy előadást.

Nagyon szeretnék megtanulni jelelni is. Meg kitalálnék valami árnyjátékos dolgot a gyerekeknek. Meg meseolvasást – hihetetlen, milyen ereje van a felolvasásnak. Nem a színpadi szövegek felolvasásának, mert azt el kell játszani, a verset meg el kell mondani, mert úgy van jól, de a próza nagyon jól tud működni felolvasva. Ha belegondolsz, száz évvel ezelőtt ez egy normális szórakozási mód volt, a család leült otthon, és valaki felolvasott. Nem találok a jó fogalmat erre, de nagyon nem szeretem a felolvasószínház kifejezést.

A szövegszelídítés nagyon hosszú lefolyású, komplex folyamat. Ezért nem tudok ezekkel a próbaidőszakokkal egyetérteni, amikor négy hét alatt csinálunk egy előadást. Az egy dolog, hogy a szöveg a füleden bement, a fejedben egyet fordult, s a színpadon kijött, de amíg nem hagy benned nyomot, addig nincs kész. Sokszor az az istene neki, hogy megtanulod a szöveget s utána egy kicsit félreteszed. Ha jó a szöveg, a kellő pillanatban ugyanúgy visszajön, és jobb teret épít ki magának a lelkedben, kitágítja azt. Akkor fog igazán megszületni. De ahhoz idő kell.

Főiskolán is tanítanám ezt, hogy hogyan lehet egy szöveget jól megszelídíteni. A szakma irányából van egyfajta lenézés a felolvasás iránt, de ezt gyakorolva jól fejlődhet egy diák. Közelebb kerülhet a szöveghez, megkeresheti a hangját, ami éppen ahhoz a szöveghez kell. Mert te sok esetben a hangod vagy. Hányszor elárulja a hang, hogy valaki nincs a helyén a színpadon. Teljesen elmélyül a hangja, vagy felcsúszik – rögtön lehet hallani, hogy valami nincs rendben, és ez nem beszédtechnikai hiba. Ki vagy te, amikor a szöveget mondod, melyik dobozka nyílik éppen akkor ki benned? A lélek és a hang nagyon egy helyről jön. Még ha az egyiknek van is izma és a másiknak nincsen.